

Vokal san'atini o'rgatishda talabanning individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ta'lim

Dilbar Maxmutovna Berdixanova
Buxoro Xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada vokal san'atini o'rgatishda talabanning individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ta'limning nazariy va metodik asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda har bir talabanning ovoz diapazoni, tembri, fiziologik va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish masalalari yoritiladi. Individual yondashuvning vokal texnikani shakllantirish, ovoz salomatligini saqlash, ijro madaniyati va ijodiy tafakkurni rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab beriladi. Maqolada diagnostik metodlar, differensial mashqlar, reflektiv va audio-video tahlil texnikalarining samaradorligi ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ta'lim vokal mashg'ulotlarning samaradorligini oshiradi, talabanning tabiiy imkoniyatlarini to'liq ochishga xizmat qiladi hamda professional vokal ijrochilikni shakllantirishda muhim pedagogik omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: vokal san'ati, individual yondashuv, ovoz xususiyatlari, vokal pedagogika, diapazon, tembr, differensial metodlar, ovoz salomatligi, ijodiy rivojlanish, ta'lim samaradorligi

Teaching vocal art based on the student's individual voice characteristics

Dilbar Makhmutovna Berdikhanova
Bukhara International University

Abstract: This article scientifically analyzes the theoretical and methodological foundations of teaching vocal art based on the student's individual voice characteristics. The study covers the issues of organizing the educational process taking into account the voice range, timbre, physiological and psychological characteristics of each student. The importance of an individual approach in the formation of vocal technique, maintaining voice health, developing performance culture and creative thinking is substantiated. The article demonstrates the effectiveness of diagnostic methods, differential exercises, reflective and audio-video analysis techniques. The results of the study show that teaching based on individual voice characteristics increases the effectiveness of vocal training, serves to fully reveal the student's natural

capabilities and is an important pedagogical factor in the formation of professional vocal performance.

Keywords: vocal art, individual approach, voice characteristics, vocal pedagogy, range, timbre, differential methods, vocal health, creative development, educational effectiveness

Kirish. Vokal san'ati inson ovozigaga asoslangan murakkab va nozik san'at turi bo'lib, u ijrochidan yuqori texnik mahorat, estetik did va musiqiy tafakkurni talab etadi. Vokal ijrochilikda ovoz insonning tabiiy, betakror vositasi hisoblanganligi sababli uni o'rgatish jarayoni individual yondashuvga tayanishi zarur. Har bir talabaning ovozi o'ziga xos diapazon, tembr, kuch va rezonans imkoniyatlariga ega bo'lib, bu xususiyatlarni hisobga olmasdan olib borilgan mashg'ulotlar ovoz rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Zamonaviy vokal pedagogikasi individual yondashuvni ta'lim samaradorligini oshiruvchi asosiy tamoyil sifatida e'tirof etadi. Talabaning ovoz imkoniyatlarini to'g'ri aniqlash, uning fiziologik va psixologik holatini inobatga olish vokal mashg'ulotlarning mazmuni va metodikasini belgilab beradi. Shu bois vokal san'atini o'rgatishda talabaning individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ta'lim tizimini ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi vokal san'atini o'rgatishda individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ta'limning nazariy asoslarini yoritish, metodik imkoniyatlarini tahlil qilish va ta'lim jarayonida samarali qo'llash yo'llarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Asosiy qism

1. Individual ovoz xususiyatlarining vokal ta'limdagi ahamiyati

Talabaning individual ovoz xususiyatlari vokal ta'limning poydevorini tashkil etadi. Ovoz diapazoni, tembri, ovoz kuchi va tovush barqarorligi vokal mashg'ulotlarning mazmunini belgilovchi asosiy omillardir. Har bir talaba ovozining tabiiy imkoniyatlari turlicha bo'lib, ularni to'g'ri aniqlash pedagogning muhim vazifasidir.

Individual xususiyatlarni hisobga olish vokal texnikani bosqichma-bosqich rivojlantirish, ovozni zo'rqiqtirmaslik va salomatligini saqlash imkonini beradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, noto'g'ri diapazonda kuylash ovoz charchashi va shikastlanishiga olib kelishi mumkin.

2. Individual yondashuvning nazariy asoslari

Individual yondashuv shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaga asoslangan ta'lim nazariyalariga tayanadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, talaba ta'lim jarayonining markazida turadi va uning ehtiyojlari, imkoniyatlari hamda qiziqishlari inobatga olinadi.

Ovoz xususiyatlariga asoslangan metodlar vokal pedagogikasining eng muhim va samarali yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki inson ovozi har bir shaxsda betakror boʻlib, uning fiziologik tuzilishi, temбри, diapazoni, kuchi va rezonans imkoniyatlari bilan farqlanadi. Shu sababli vokal taʼlim jarayonida barcha oʻquvchilar uchun bir xil mashqlar va yondashuvlardan foydalanish kutilgan natijani bermaydi. Ovoz xususiyatlariga tayangan metodlar esa talabaning tabiiy imkoniyatlarini toʻliq ochish, ovoz salomatligini saqlash va ijrochilik mahoratini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mazkur metodlarning asosiy maqsadi - har bir talabaning ovoz imkoniyatlarini aniqlash va shu asosda individual mashgʻulot tizimini ishlab chiqishdir. Dastlabki bosqichda ovoz diagnostikasi muhim oʻrin tutadi. Diagnostika jarayonida talabaning ovoz diapazoni, temбри, nafas olish xususiyatlari va tovush barqarorligi aniqlanadi. Ushbu maʼlumotlar asosida pedagog talaba uchun qulay diapazonni belgilaydi va ovozni zoʻriqtirmaydigan mashqlarni tanlaydi. Bu metod vokal mashgʻulotlarda eng koʻp uchraydigan xatolardan - notoʻgʻri diapazonda kuylash natijasida ovoz charchashining oldini oladi.

Ovoz xususiyatlariga asoslangan metodlarning muhim yoʻnalishlaridan biri differensial mashqlar metodidir. Bu metodda har bir talaba uchun alohida mashqlar majmuasi tuziladi. Masalan, ovozi yumshoq va past tembrli talaba bilan tovushni ochish va rezonansni kuchaytirishga qaratilgan mashqlar bajarilsa, ovozi baland va kuchli talabada esa tovushni nazorat qilish, yumshatish va intonatsiyani aniqlashtirish mashqlariga eʼtibor qaratiladi. Bunday yondashuv vokal texnikaning tabiiy va sogʻlom rivojlanishini taʼminlaydi.

Nafasga asoslangan metodlar ham individual ovoz xususiyatlariga tayangan holda qoʻllaniladi. Har bir talabaning nafas olish mexanizmi turlicha boʻlgani sababli, diafragmal nafas olishni oʻrgatishda shaxsiy xususiyatlar inobatga olinadi. Nafas mashqlari orqali tovushni barqaror ushlab turish, uzun frazalarni erkin kuylash va ovozni zoʻriqtirmaslik koʻnikmalari shakllantiriladi. Bu metodlar ayniqsa professional vokal ijrochilikda muhim ahamiyatga ega.

Audio-video tahlil metodi ovoz xususiyatlariga asoslangan taʼlimda samarali vosita hisoblanadi. Talabaning ijrosi yozib olinib, keyinchalik pedagog bilan birgalikda tahlil qilinadi. Bu jarayonda talaba oʻz ovozinig kuchli va zaif tomonlarini anglaydi, xatolarini koʻradi va ularni tuzatish yoʻllarini oʻrganadi. Audio-video tahlil oʻz-oʻzini nazorat qilish va refleksiya koʻnikmalarini rivojlantiradi.

Ovoz xususiyatlariga asoslangan metodlarning yana bir muhim jihati psixologik yondashuvdir. Talabaning ovozi uning ichki holati bilan chambarchas bogʻliq boʻlgani sababli, pedagog talabaning ruhiy holatini ham inobatga olishi zarur. Oʻz ovozinig toʻgʻri anglagan va imkoniyatlariga mos mashqlar bajarayotgan talaba oʻziga ishonch hosil qiladi, sahna qoʻrquvi kamayadi va ijro jarayoni erkinlashadi.

Xulosa qilib aytganda, ovoz xususiyatlariga asoslangan metodlar vokal ta'limning samaradorligini oshiruvchi muhim pedagogik yondashuvdir. Ushbu metodlar orqali talabaning tabiiy ovoz imkoniyatlari saqlanadi va rivojlanadi, ijrochilik mahorati izchil shakllanadi hamda ovoz salomatligi ta'minlanadi. Individual yondashuvga asoslangan bu metodlar zamonaviy vokal pedagogikasining ajralmas qismi hisoblanadi.

Nazariy jihatdan individual yondashuv quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- talabaning ovoz imkoniyatlarini diagnostika qilish;
- differensial mashqlarni tanlash;
- bosqichma-bosqich murakkablashtirish;
- refleksiya va o'zini baholash;
- ijodiy erkinlikni ta'minlash.

3. Individual ovoz xususiyatlariga asoslangan metodlar

3.1. Diagnostik metodlar

Vokal ta'lim boshida talabaning ovoz diapazoni, tembri va nafas olish xususiyatlari aniqlanadi. Diagnostika pedagogga mashg'ulotlarni to'g'ri rejalashtirish imkonini beradi.

3.2. Differensial mashqlar metodi

Har bir talaba uchun alohida vokal mashqlar tanlanadi. Bu mashqlar ovoz imkoniyatlariga mos holda murakkablashib boradi.

3.3. Audio-video tahlil metodi

Talabaning ijrosi yozib olinib, tahlil qilinadi. Bu metod o'z-o'zini nazorat qilish va xatolar ustida ishlashga yordam beradi.

3.4. Reflektiv metod

Mashg'ulot yakunida talaba o'z holatini, muvaffaqiyat va qiyinchiliklarini tahlil qiladi. Bu metod o'z ustida ishlash motivatsiyasini oshiradi.

4. Individual yondashuvning psixologik va ijodiy ta'siri

Individual yondashuv talabaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Ovoz imkoniyatlari to'g'ri baholangan talaba ijro jarayonida erkinlik va ijodiy yuksalishni his etadi. Psixologik jihatdan bu yondashuv stressni kamaytiradi va sahna qo'rquvini yengishga yordam beradi.

5. Individual ta'limni amalga oshirishdagi muammolar

Amaliyotda individual yondashuvni qo'llash vaqt va pedagogik tajribani talab qiladi. Talabalar sonining ko'pligi, mashg'ulot vaqtining cheklanganligi muammolarni yuzaga keltiradi. Biroq zamonaviy texnologiyalar va differensial metodlar bu muammolarni bartaraf etishga yordam beradi.

Xulosa. Vokal san'atini o'rgatishda talabaning individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ta'lim yuqori pedagogik samaradorlikni ta'minlaydi. Ushbu yondashuv ovoz imkoniyatlarini to'g'ri rivojlantirish, vokal texnikani puxta shakllantirish va ovoz

salomatligini saqlashga xizmat qiladi. Diagnostik, differensial, audio-video va reflektiv metodlarning uyg'unligi talabani ijodiy va professional rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ta'lim vokal pedagogikasining muhim yo'nalishi bo'lib, u zamonaviy ta'lim talablariga mos ravishda yuqori malakali vokal ijrochilarni tayyorlash uchun mustahkam ilmiy-metodik asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. Scientific progress 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. Science and Education 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. Science and Education 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. Science and Education 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. Science and Education 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. Scientific progress 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. Science and Education 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. Scientific progress 2 (4), 557-562
9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. Scientific progress 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки Scientific progress 2 (4), 446-451
11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. Science and Education 4 (7), 232-239
12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. Science and Education 4 (7), 240-247
13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. Scientific progress 2 (2), 568-571

14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524
15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662
18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развивающийся музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
21. КБ Холиков. Рост аксонов в развивающийся музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивный модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496
24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564
25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379
26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549
27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511
28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073

29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. Scientific progress 2 (2), 280-284

30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. Science and Education 4 (7), 312-319